

**BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA
FORMATIV BAHOLASHNI TASHKIL ETISH METODIKASI****Olimjonova Dilnavoz Maribjon qizi****Andijon davlat pedagogika instituti****Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi****(Boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi magistranti****ORCID: 0009-0001-0545-4576****E-mail: dilnavozkarimova64@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.21215010>**

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida formativ baholashni tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Formativ baholashning mazmuni, sun'iy intellekt vositalarining baholash jarayonidagi didaktik imkoniyatlari hamda o'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash va rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada ChatGPT, Quizizz AI, MagicSchool AI va boshqa raqamli vositalardan foydalanish orqali tezkor teskari aloqa, individual tavsiyalar va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini monitoring qilish metodikasi bayon etilgan. Tadqiqot natijalari sun'iy intellekt asosidagi formativ baholash boshlang'ich sinf ona tili darslarida ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning faolligini kuchaytirish va ularning lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, formativ baholash, boshlang'ich ta'lim, ona tili, lingvistik kompetensiya, raqamli pedagogika, adaptiv ta'lim.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimini raqamlashtirish jarayonlari jadal sur'atlarda rivojlanib, sun'iy intellekt texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Sun'iy intellekt asosidagi vositalar ta'lim mazmunini individuallashtirish, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini muntazam kuzatish hamda tezkor teskari aloqani ta'minlash imkoniyatini yaratmoqda. Shu sababli boshlang'ich ta'limda baholashning zamonaviy yondashuvlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi [8]. Boshlang'ich sinf ona tili darslari o'quvchilarning savodxonligi, nutq madaniyati, muloqot ko'nikmalari va mustaqil fikrlashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu fan doirasida o'quvchilarning o'quv faoliyatini faqat yakuniy natijalar orqali emas, balki dars jarayonida muntazam kuzatish va qo'llab-quvvatlash zarur. Aynan formativ baholash o'quvchining rivojlanish dinamikasini aniqlash, xatolarni o'z vaqtida bartaraf etish hamda keyingi o'quv faoliyatini rejalashtirish imkonini beradi [6].

Sun'iy intellekt texnologiyalari formativ baholashning samaradorligini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. AI vositalari o'quvchilarning javoblarini tezkor tahlil qiladi, individual tavsiyalar beradi, topshiriqlarni murakkablik darajasiga qarab moslashtiradi hamda o'qituvchiga o'quvchilarning rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha tahliliy ma'lumotlarni taqdim etadi. Bunday yondashuv o'qituvchiga har bir o'quvchining ehtiyojini chuqurroq tahlil qilish va shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishda yordam beradi [3].

So'nggi yillarda sun'iy intellektning ta'limdagi qo'llanilishiga oid xalqaro tadqiqotlar soni ortib bormoqda. Biroq ularning aksariyati umumiy raqamli ta'lim yoki oliy ta'lim tizimiga qaratilgan bo'lib, boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt asosida formativ baholashni

tashkil etish metodikasi yetarli darajada yoritilmagan. Mazkur holat ushbu yo'nalishda ilmiy-metodik izlanishlar olib borish zaruratini ko'rsatadi.

Mazkur maqolaning maqsadi boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida formativ baholashni tashkil etish metodikasini ishlab chiqish, uning didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Formativ baholash ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini o'quv faoliyati davomida muntazam tahlil qilish, ularga o'z vaqtida metodik yordam ko'rsatish hamda keyingi ta'lim faoliyatini rejalashtirishga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda formativ baholash nafaqat nazorat vositasi, balki o'quvchining rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik mexanizm sifatida e'tirof etiladi [2]. Raqamli transformatsiya sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim tizimiga joriy etilishi formativ baholash imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. O'zbekiston Respublikasida raqamli texnologiyalarni ta'lim tizimiga keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan bo'lib, buning huquqiy asoslari "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasida o'z ifodasini topgan [1]. Ushbu strategiya ta'lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish va ta'lim sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratadi. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt asosidagi formativ baholash o'quvchilarning o'qish savodxonligi, yozma va og'zaki nutqi, grammatik bilimlari hamda lug'at boyligini tizimli ravishda rivojlantirish imkonini beradi. AI texnologiyalari o'quvchilarning javoblarini tezkor tahlil qilib, ularning kuchli va sust tomonlarini aniqlaydi, individual tavsiyalar ishlab chiqadi hamda o'qituvchiga keyingi darslarni rejalashtirishda yordam beradi. Holmes ta'kidlaganidek, sun'iy intellekt ta'limda shaxsga yo'naltirilgan o'qitishni qo'llab-quvvatlovchi muhim vosita hisoblanadi [2].

Bugungi kunda ChatGPT, Quizizz AI, MagicSchool AI, Google Forms va Wordwall kabi platformalar formativ baholashni tashkil etishda samarali qo'llanilmoqda. Masalan, ChatGPT o'quvchilarning yozma ishlari bo'yicha tavsiyalar berish, matnlarni tahlil qilish va grammatik xatolarni aniqlash imkonini beradi. Quizizz AI esa adaptiv testlarni avtomatik yaratish, natijalarni real vaqt rejimida tahlil qilish hamda har bir o'quvchi bo'yicha individual hisobot tayyorlash imkoniyatiga ega. Wordwall platformasi esa interfaol mashqlar orqali o'quvchilarning bilimini qiziqarli shaklda baholashga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt asosida formativ baholashni tashkil etishda quyidagi metodik ketma-ketlikni tavsiya etish mumkin.

Bosqich	O'qituvchi faoliyati	Sun'iy intellekt vositasi	Natija
Diagnostika	Boshlang'ich bilim darajasini aniqlaydi	Quizizz AI	Bilim darajasi aniqlanadi
Tahlil	Javoblarni o'rganadi	ChatGPT	Xatolar va qiyinchiliklar aniqlanadi
Differensial topshiriq	Individual topshiriqlar ishlab chiqadi	MagicSchool AI	Har bir o'quvchiga mos topshiriqlar beriladi
Teskari aloqa	Tavsiyalar beradi	ChatGPT	Xatolar ustida ishlash yo'lga qo'yiladi
Monitoring	Rivojlanish dinamikasini kuzatadi	Google Forms	Ta'lim natijalari tahlil qilinadi

Mazkur metodik model formativ baholashning uzluksizligini ta'minlaydi hamda o'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi. Luckinning fikricha, sun'iy intellekt o'qituvchining kasbiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash, o'quvchilarning individual rivojlanishini monitoring qilish va shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi [4]. Shu bilan birga, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda akademik halollik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va pedagogik nazoratni saqlash zarur. Selwyn ta'kidlaganidek, ta'limda har qanday raqamli texnologiyani qo'llash pedagogik maqsadga xizmat qilishi va o'qituvchining kasbiy qarorlarini almashtirmasligi kerak [5]. XXI asr ta'limi o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, hamkorlik, muloqot va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan sun'iy intellekt asosidagi formativ baholash nafaqat bilimlarni baholash, balki o'quvchilarning zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirishga ham xizmat qiladi [7].

Xulosa

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt asosida formativ baholashni tashkil etish o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirish, ta'lim jarayonini individuallashtirish hamda o'qitish sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Sun'iy intellekt texnologiyalari o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini tezkor aniqlash, individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olish va o'z vaqtida pedagogik yordam ko'rsatish imkoniyatini yaratadi. Bu esa formativ baholashning samaradorligini oshirib, o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ChatGPT, Quizizz AI, MagicSchool AI, Google Forms va Wordwall kabi sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish o'qituvchining baholash faoliyatini takomillashtiradi, darslarni differensial tashkil etish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda har bir o'quvchining rivojlanish dinamikasini muntazam monitoring qilishga yordam beradi. Ayniqsa, ona tili darslarida yozma va og'zaki nutqni rivojlantirish, lug'at boyligini kengaytirish, matn bilan ishlash va grammatik bilimlarni mustahkamlash jarayonida AI vositalaridan foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikni ta'minlaydi. Shuningdek, sun'iy intellekt asosida formativ baholashni joriy etishda o'qituvchining raqamli kompetentligi, metodik tayyorgarligi hamda axborot xavfsizligi va akademik halollik tamoyillariga rioya qilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Sun'iy intellekt o'qituvchining kasbiy faoliyatini almashtiruvchi vosita emas, balki uning pedagogik qarorlarini qo'llab-quvvatlovchi innovatsion texnologiya sifatida qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf ona tili darslarida sun'iy intellekt asosida formativ baholashni tashkil etish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish va shaxsga yo'naltirilgan ta'limni samarali amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda sun'iy intellektga asoslangan milliy baholash platformalarini ishlab chiqish, ularning boshlang'ich ta'lim amaliyotidagi samaradorligini tajriba-sinov asosida o'rganish hamda o'zbek tilidagi raqamli ta'lim resurslarini takomillashtirish muhim ilmiy va amaliy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2020.
2. Holmes, W. *Artificial Intelligence in Education: Promise and Implications for Teaching and Learning*. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. – 182 p.

3. Holmes, W., Tuomi, I., & Cukurova, M. State of the Art and Practice in AI in Education // *European Journal of Education*. – 2022. – Vol. 57, No. 4. – P. 542–570.
4. Luckin, R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. – London: UCL Institute of Education Press, 2018. – 184 p.
5. Selwyn, N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. – London: Bloomsbury Publishing, 2021. – 248 p.
6. Tolipov, O., & Usmonboyeva, M. *Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari*. – Toshkent: Fan, 2017.
7. Trilling, B., & Fadel, C. *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. – San Francisco: Jossey-Bass, 2009. – 256 p.
8. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. – Paris: UNESCO Publishing, 2023.